

Проанализированы принципы формирования эффективной системы налогообложения, выработанные мировой практикой. Систематизированы преимущества и недостатки прямой и не прямой форм налогообложения. Произведена оценка научных основ формирования налоговой системы в условиях рыночной среды. Осуществлен критический обзор принципов налогообложения, изложенных в отечественном налоговом законодательстве. Предложены основные подходы к формированию универсальных принципов налогообложения согласно финансовой стратегии.

Ключевые слова: формы налогообложения, методы налогообложения, принципы налогообложения, эффективная система налогообложения, научная основа построения налоговой системы.

Turyansky Yu.I. The theoretical principles of effective tax system

Principles of forming an effective tax system, developed by world practice were analyzed. The advantages and disadvantages of direct and indirect forms of taxation were systematized. Evaluation of scientific principles of the tax system in a market environment was made. A critical review of taxation principles set in the domestic tax laws was done. The basic approaches to the formation of the universal taxation principles according to the financial strategy were suggested.

Keywords: tax forms, methods of taxation, principles of taxation, the effective tax system, the scientific basis of the tax system formation.

УДК 336.71.001.18 (477) Асист. О.С. Іришак – Львівський НУ ім. Івана Франка

МАКРОЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВ З ДЕРЖАВНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

Запропоновано визначення поняття "державний банк", досліджено сучасний стан функціонування державного банківництва, здійснено макроекономічне прогнозування сукупних активів, сукупних зобов'язань та власного капіталу державних банків, побудовано регресійні моделі залежностей показників функціонування банків з державним капіталом від макроекономічних чинників.

Ключові слова: макроекономічне прогнозування, прогноз, банківська діяльність, державний банк, власний капітал, сукупні активи, сукупні зобов'язання.

Вступ. Значення державного банківництва для розвитку банківської системи України є беззаперечним. Особливої уваги сьогодні потребує макроекономічне прогнозування розвитку сектору банків з державним капіталом, оскільки: по-перше, в сучасних умовах постійно зростає частка іноземного капіталу; по-друге, невизначеність майбутніх напрямів розвитку державного банківництва. Таким чином, дослідження особливостей функціонування сектору банків з державним капіталом є актуальним та важливим питанням сьогодення.

У сучасних наукових дослідженнях чимало уваги приділяють проблемам розвитку державного банківництва. Серед вітчизняних науковців особливої уваги заслуговують роботи Т.А. Васильєвої, В.В. Оніщенко, С.К. Реверчука, В.С. Стельмаха, А.І. Степаненка, О.В. Усенка, І.М. Чмутової, Н.М. Шелудько та інші. Наукові дослідження стосовно розвитку державного банківництва є досить значними, проте не приділяється достатньої уваги його макроекономічному прогнозуванню і залишається мало вивченим, що і зумовило вибір теми статті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження функціонування державних банків України, а також здійснення макроекономічного прогнозування їх розвитку.

Для досягнення цієї мети виділено завдання, а саме:

- з'ясувати сутність поняття "державний банк";
- дослідити особливості розвитку сектору банків з державним капіталом в Україні;
- здійснити макроекономічне прогнозування власного капіталу, сукупних активів і сукупних зобов'язань банків з державним капіталом.

Результати дослідження. Державний банк – це банк, сто відсотків капіталу якого належить державі [3]. Це свідчить, що державні банки можна назвати "рукою держави" на банківському ринку. Власне за посередництвом таких банків держава активізує свою політику відносно проблемних галузей економіки. Це підтверджує виникнення так званих банків розвитку, як окремої групи банків із державним капіталом. Незважаючи на вирішальну роль у розвитку економіки країни, державні банки України знаходяться у складному становищі [2, 6, 7].

На нашу думку, державний банк – це банк, який має мати у статутному капіталі державну частку не менше 51 %, контролюється та управляється державними органами влади.

На наш погляд, варто поділити державні банки на дві групи:

- 1) банки зі 100 %-м державним капіталом;
- 2) банки з частковою участю держави у капіталі.

До першої групи відносимо Державний ощадний банк України та Державний експортно-імпорتنний банк України.

До другої групи належать:

- Акціонерний комерційний банк "Київ" (Міністерства фінансів України від імені держави, частка у капіталі – 99,9369 %);
- Публічне акціонерне товариство "Родовід банк" (частка держави у капіталі – 99,9937 %);
- Публічне акціонерне товариство акціонерний банк "Укргазбанк" (Міністерство фінансів України, частка у капіталі – 92,9998 %);
- Публічне акціонерне товариство "Український банк реконструкції та розвитку" (Державна інноваційна фінансово-кредитна установа, частка у капіталі – 99,9945 %).

Очевидно, що сьогодні потрібно збільшувати розміри статутних капіталів державних банків, які ще надто далекі до часток держави в капіталі банків розвинених країн.

Зменшення державної частки на банківському ринку може призвести до обмеження впливу держави на формування національної стратегії розвитку банківської системи та фінансування пріоритетних напрямів економіки, унеможливить участь державних банків у масштабних інвестиційних проектах державної ваги та загалом створить негативний дисбаланс між національним та іноземним капіталом у банківській системі України [7].

Станом на 01.10.2012 р. серед 175 діючих в Україні банків тільки шість державних. Варто зауважити, що до 01.07.2009 р. їх було два (Ощадбанк та Укресімбанк). Тобто фінансова криза стимулювала збільшення кількості держав-

них банків в Україні. Оскільки наша мета – дослідження функціонування всіх державних банків України, то перейдемо до більш детального аналізу функціонування державних банків, як важливої групи банківської системи України. Ми сформували квартальні динамічні ряди показників розвитку державних банків за період 01.01.2005-01.10.2012 рр. Для цього було використано інформацію про власників істотної участі у банку та дані фінансової звітності банків, які оновлюються щоквартально.

Показники розвитку державних банків України та їх позначення: грошові кошти і залишки в НБУ – Md ; кошти в інших банках – KBd ; кредити і заборгованість клієнтів – KCd ; сукупні активи – Ad ; кошти банків – DBd ; кошти клієнтів – DCd ; сукупні зобов'язання – Zd ; статутний капітал – SCd ; результат поточного року – Rd ; сукупний власний капітал – Vd .

Динаміку сукупних активів та їх складових для державних банків України зображено на рис. 1.

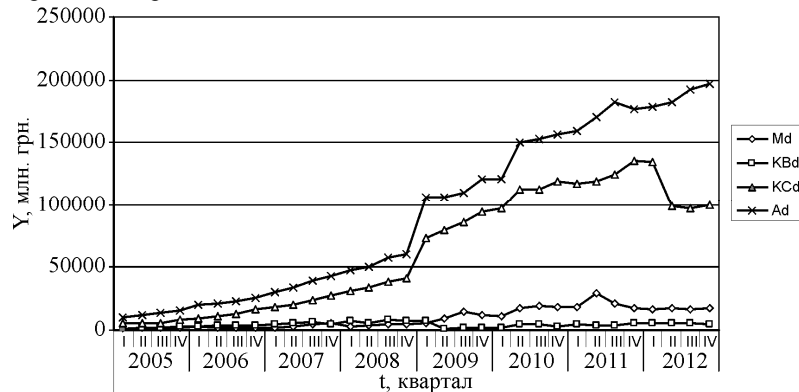

Рис. 1. Динаміка сукупних активів та деяких їх складових для державних банків України за період 01.01.2005-01.01.2013 рр.

З графіків видно, що в абсолютному вимірі активи державних банків поступово зростали, різко збільшивши темп приросту у кінці 2008 р. і потім повернулись до попереднього темпу зростання. Нагадаємо, що у кінці 2008 р. почалась збільшуватись й кількість державних банків, що й стимулювало збільшення їх сукупних активів. Однак у 2012 р. відбулось істотне зменшення показника кредитів і заборгованості клієнтів. Незначно зменшився і обсяг сукупних активів. Таку тенденцію цього показника спостерігали в кінці 2011 р. Як і в активів усіх банків, основну частину активів державних банків становлять кредити та заборгованість клієнтів. І в післякризовий період грошові кошти та залишки в НБУ стали більшими за кошти в інших банках, тобто відбувся перерозподіл ліквідності банківських коштів.

Аналіз відповідних показників показує, що депозити клієнтів завжди зростали за винятком невеликого спаду у другому кварталі 2009 р. та на початку 2012 р. Кошти ж банків стрімко зросли на початок 2009 р., а потім переважно залишались на одному рівні (рис. 2).

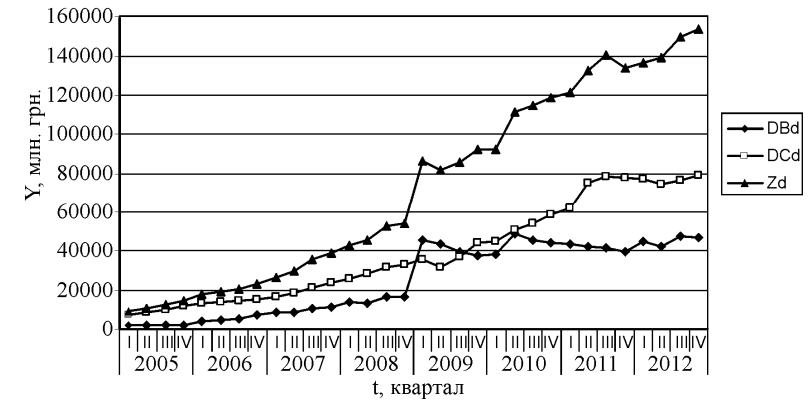

Рис. 2. Динаміка сукупних зобов'язань та деяких їх складових для державних банків України за період 01.01.2005-01.10.2012 рр.

Сумарні ж депозити клієнтів та депозити банків за досліджуваний період зменшили свою частку в зобов'язаннях державних банків від 98,3 до 81,8 %. Порівняно з усією банківською системою, депозитна активність державних банків постраждала значно менше, на що, на нашу думку, особливо вплинула довіра населення до цих банків, оскільки кошти клієнтів майже завжди зростали. Тим не менш, у загальному відбувся спад частки депозитів у сукупних зобов'язаннях держбанків і вони повинні продумати свою політику для повернення депозитної активності хоча б у докризовий стан.

Абсолютну зміну зобов'язань та їх складових державних банків наведено на рис. 2. Абсолютну зміну власного капіталу державних банків та деяких його складових відображено на рис. 3.

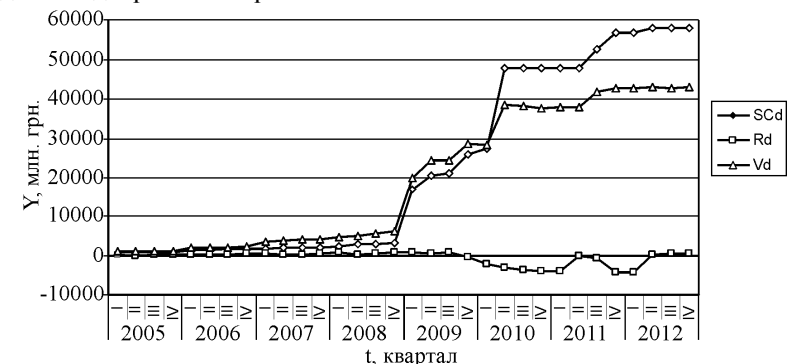

Рис. 3. Динаміка власного капіталу та деяких його складових для державних банків України за період 01.01.2005-01.01.2013 рр.

Бачимо, що власний капітал, й зокрема статутний, зросли у кінці 2008 р. так само, як і сукупні активи та кількість державних банків, тобто ця зміна очевидна. Доходи ж державних банків завжди були близькі до нуля, а з кінця 2009 р. взагалі перетворились на збитки. Потрібно пам'ятати, що заробіток – не головна

мета діяльності державних банків, але постійні збитки ніколи не дадуть змоги ефективно розвиватись. Позитивним моментом розвитку державних банків України є зменшення збитків у другому кварталі 2011 р. та у трьох кварталах 2012 р.

Для моделей макроекономічного прогнозування державного банківництва ми обрали як залежні змінні шість показників: сукупні активи, зобов'язання та власний капітал державних банків, а також значення цих показників у розрахунку на один банк. Далі потрібно перевірити залежні та незалежні змінні на рівень кореляції і викинути з подальшого аналізу незалежні змінні, коефіцієнт кореляції який із залежними менший 0,4.

Табл. 1. Регресійні залежності показників функціонування державних українських банків від макроекономічних чинників

Модель	R^2	t_p	t_{kr}	F_p	F_{kr}
$Ad = 1,67 \cdot 10^{-1} \cdot GD + 3,89 \cdot 10^2 \cdot GDP +$ $+ 1,33 \cdot 10^5 \cdot IRW + 1,47 \cdot 10^7 \cdot UR -$ $- 1,6 \cdot 10^8$	0,98	3,89	2,09	244,6	0,99
		5,05			
		0,43			
		3,3			
		-2,28			
$Zd = 11,21 \cdot 10^{-2} \cdot GD + 3,16 \cdot 10^2 \cdot GDP +$ $+ 4,29 \cdot 10^4 \cdot IRW + 10,02 \cdot 10^6 \cdot UR -$ $- 1,08 \cdot 10^8$	0,98	3,30	2,09	278,96	0,99
		5,19			
		0,18			
		2,85			
		-1,89			
$Vd = 5,5 \cdot 10^{-2} \cdot GD + 72,99 \cdot GDP +$ $+ 8,98 \cdot 10^4 \cdot IRW + 4,6 \cdot 10^6 \cdot UR -$ $- 5,6 \cdot 10^7$	0,98	3,96	2,09	352,1	0,99
		2,92			
		0,90			
		3,21			
		-2,41			
$Ad' = -9,01 \cdot 10^{-3} \cdot GD + 99,78 \cdot GDP -$ $- 8,62 \cdot 10^5 \cdot IRW + 3,03 \cdot 10^6 \cdot UR +$ $+ 7,85 \cdot 10^7$	0,9	-0,36	2,09	66,84	0,99
		2,23			
		-4,82			
		1,17			
		1,88			
$Zd' = -1,54 \cdot 10^{-2} \cdot GD + 8,58 \cdot 10^1 \cdot GDP -$ $- 6,87 \cdot 10^5 \cdot IRW + 1,84 \cdot 10^6 \cdot UR -$ $- 6,79 \cdot 10^7$	0,9	-0,74	2,09	52,28	0,99
		2,30			
		-4,63			
		0,66			
		1,96			
$Vd' = 6,44 \cdot 10^{-3} \cdot GD + 13,99 \cdot GDP -$ $- 1,75 \cdot 10^5 \cdot IRW + 1,19 \cdot 10^6 \cdot UR +$ $+ 1,07 \cdot 10^7$	0,93	1,14	2,09	103,79	0,99
		1,38			
		-4,34			
		2,04			
		1,13			

У табл. 1 відображено побудовані регресійні моделі залежностей показників функціонування державних банків від макроекономічних чинників, після відбору незалежних змінних, а також показники адекватності побудованих моделей.

Сукупні активи державних банків надалі будуть зростати за обома методами прогнозування, при чому за методом Брауна швидшими темпами (рис. 4).

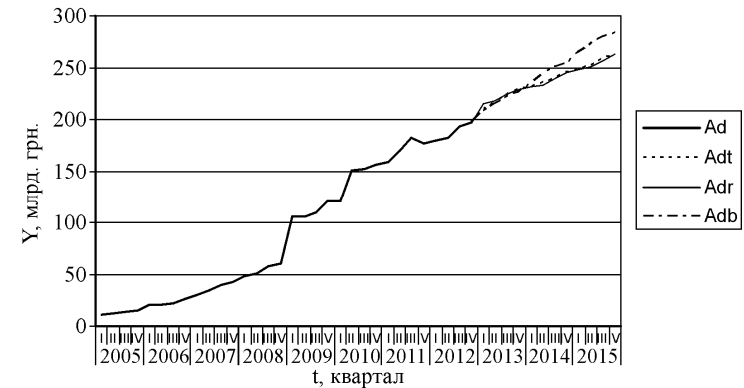

Рис. 4. Динаміка фактичних та прогнозних значень сукупних активів державних банків України

Згідно з проведеними розрахунками, сукупні зобов'язання та власний капітал державних банків України будуть зростати у 2013-2015 рр. Однак, на відміну від сукупних активів, крива прогнозу для цих показників на основі методу Брауна майже повністю накладається на криву прогнозу, отриману на основі відповідної регресійної моделі.

У табл. 2 ми навели прогнозні значення залежних змінних у моделях макроекономічного прогнозування діяльності державних банків України за 2013-2015 рр., отримані на підставі методу Брауна.

Табл. 2. Прогнозні значення залежних змінних у моделях макроекономічного прогнозування діяльності державних банків України за 2013-2015 рр., тис. грн

Дата		Усього активів	Усього зобов'язань	Усього власного капіталу	Усього активів у розрахунку на один банк	Усього зобов'язань у розрахунку на один банк	Усього власного капіталу в розрахунку на один банк
Рік	Квартал	Позначення					
		<i>Adb</i>	<i>Zdb</i>	<i>Vdb</i>	<i>Adb'</i>	<i>Zdb'</i>	<i>Vdb'</i>
2013	I	207626605,9	159013567,1	48613038,6	46600691,5	35630001,5	10970690,4
	II	215637021,3	164629639,9	51007381,4	45751242,3	34716435,0	11034808,0
	III	222428410,4	170517800,1	51910610,4	47461795,2	36275636,9	11186159,0
	IV	225986851,8	173034304,1	52952547,7	45882792,0	34990126,3	10892666,3
2014	I	236197001,8	180301890,9	55895110,7	50147576,1	38001435,1	12146141,4
	II	244207417,2	185917963,7	58289453,5	49298126,9	37087868,6	12210259,0
	III	250998806,3	191806123,9	59192682,5	51008679,7	38647070,5	12361610,0
	IV	254557247,7	194322627,9	60234619,8	49429676,6	37361559,9	12068117,3
2015	I	264767397,7	201590214,7	63177182,8	53694460,6	40372868,7	13321592,5
	II	272777813,1	207206287,5	65571525,6	52845011,4	39459302,2	13385710,1
	III	279569202,2	213094447,8	66474754,6	54555564,3	41018504,1	13537061,1
	IV	283127643,6	215610951,7	67516691,9	52976561,1	39732993,5	13243568,4

Висновки. Проведене дослідження діяльності державних банків України дає змогу нам зробити такі змістовні висновки:

УДК 330.3

*Аспірт. О.С. Шапран¹ – Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ

Досліджено тенденції розвитку світового ринку нафти та нафтопродуктів. Виокремлено країни-лідери нафтовидобутку та нафтоспоживання, перспективну структуру світового ринку первинних енергоресурсів, особливості формування ринку нафтопродуктів.

Ключові слова: світовий ринок нафтопродуктів, нафтопереробна промисловість, технологічний рівень, енергоресурси, енергоспоживання.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нафта та нафтопродукти посідають чільне місце у світовій структурі споживання первинних енергоносіїв. Тенденції розвитку світового ринку нафтопродуктів визначаються багатьма чинниками і передусім відображають сучасні глобалізаційні процеси, рівень технологій, економічне лідерство країн тощо. В Україні актуальна проблема "здійснення реформ в енергетичному секторі, включаючи поступове зниження рівня дефіциту НАК "Нафтогаз України" та підвищення прозорості в секторі", про що зазначалось у доповіді Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [1]. Тому вивчення ключових тенденцій та чинників розвитку світового ринку нафтопродуктів є актуальним та важливим науковим завданням.

Аналіз останніх публікацій. Глобальний характер ринку нафти та нафтопродуктів обумовив значний інтерес дослідників різного наукового профілю до проблем його розвитку. Це праці енергетиків, економістів, зокрема економістів-міжнародників, політологів з різних країн світу. Серед вітчизняних фахівців відзначимо праці В. Бурлаки, Г. Бурлаки, Л. Гальперіної, М. Ковалка, В. Омельченка, Г. Рябцева, С. Денисюка, В. Точиліна, А. Шидловського та ін. Сучасний доробок зарубіжних вчених представлено у численних роботах (М. Сіммонс, М. Йеоманс, М. Вассіліов) та аналітичних матеріалах міжнародних організацій (наприклад, Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК)) та енергетичних компаній (наприклад, British Petroleum (BP) та ін.). Однак, попри велику чисельність публікацій з цього приводу, до сьогодні залишаються дискусійними як перспективні пропорції структури світового ринку первинних енергоресурсів та місце у ньому ринку нафти та нафтопродуктів, так і аспекти розвитку, чинники, тенденції тощо.

Основною метою є дослідження тенденцій та чинників розвитку світового ринку нафтопродуктів.

Виклад основних результатів. За прогнозами ОПЕК ще мінімум два десятиліття нафта залишиться головним енергетичним ресурсом, можна стверджувати про глобальний вплив ринку нафти та нафтопродуктів. Незважаючи на те, що на нафту сьогодні доводиться 33,1 % від загального обсягу споживання енергоресурсів, а також на те, що зазначено в табл. 1.

¹ Наук. керівник: доц. Мазуренко В. П., канд. екон. наук

- по-перше, світова фінансово-економічна криза активізувала розвиток державного банківництва в Україні, таким чином скерувавши траєкторію розвитку всієї банківської системи в ефективному напрямі. Тим не менш, частка державних банків у всій системі є ще досить малою;
- по-друге, прогнозування діяльності українських держбанків доводить ефективність макроекономічного прогнозування. Проте не відстає й класичний метод Брауна, а також корисною, у плані покращення точності, є декомпозиція часових рядів макроекономічного прогнозування. Ми вважаємо, що прогнозування має бути комплексним, включаючи всі перераховані вище методи;
- по-третє, для сприятливого функціонування діяльності банківської системи в майбутньому необхідним є подальше зростання статутних капіталів державних банків, або збільшення їх кількості. Розраховані прогнози свідчать про ці майбутні зміни. При чому щодо темпів росту показників функціонування держбанків України, то результати макроекономічного прогнозування здебільшого більш оптимістичні, ніж на основі методу Брауна.

Література

1. Дані фінансової звітності банків за 01.01.2005-01.04.2012 рр. / Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm
2. Оніщенко В.В. Сучасний стан і перспективи розвитку державних банків в Україні (на прикладі ВАТ "Ощадбанк") / В.В. Оніщенко. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2010_30/10.30.36.pdf.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 20.09.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – С. 30.
4. Реверчук С.К. Державні банки в економічній системі України / С.К. Реверчук, І.В. Дук, І.Г. Грудзевич / за ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. – Луцьк : Вид-во Волин. НУ ім. Лесі Українки, 2009. – 96 с.
5. Степаненко А. Вплив іноземних фінансово-кредитних установ на національну банківську систему / А. Степаненко, І. Чмара // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 60-67.
6. Чмута І.М. Особливості функціонування державних банків у банківській системі України / І.М. Чмута. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pekon/2011.4/135-138.pdf.
7. Шелудько Н.М. Проблема капіталізації державних банків України та шляхи її вирішення / Н.М. Шелудько // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 45-60.

Иршак О.С. Макроэкономическое прогнозирование развития банков с государственным капиталом в Украине

Предложено определение понятия "государственный банк", исследовано современное состояние функционирования государственной банковской деятельности, осуществлено макроэкономическое прогнозирование совокупных активов, совокупных обязательств и собственного капитала государственных банков, построены регрессионные модели зависимостей показателей функционирования банков с государственным капиталом от макроэкономических факторов.

Ключевые слова: макроэкономическое прогнозирование, прогноз, банковская деятельность, государственный банк, собственный капитал, совокупные активы, совокупные обязательства.

Irshak O.S. Macroeconomic forecasting of the bank with state capital development in Ukraine

The paper has proposed a definition of "state bank", the current state of public banking functioning has been analyzed. The macroeconomic forecasting by total assets, total liabilities and equity of public banks has been completed. The regression models depend on the functioning of the state capital of banks and macroeconomic factors has been built.

Keywords: macroeconomic forecasting, forecast, banking activity, state bank, equity, total assets, total liabilities.